

О'ZBEKISTONDA YO'L HARAKATINING ISHTIROKCHILARINING VAZIFALARI

Qarshi tumani

2-son Politexnikum Maxsus fan o'qituvchisi

Tog'ayeva Ro'zigul Zafar qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi yo'l harakati ishtirokchilarining vazifalari, ularning huquq va majburiyatlari, shuningdek, harakat xavfsizligini ta'minlashdagi roli yoritilgan. Harakat ishtirokchilari – haydovchi, piyoda va yo'lovchining har birining zimmasiga yuklatilgan qonuniy talablar, ularni buzganlik uchun javobgarlik va profilaktika choralari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: yo'l harakati, ishtirokchilar, haydovchi, piyoda, yo'lovchi, xavfsizlik, qonunchilik

Аннотация: В данной статье рассматриваются обязанности участников дорожного движения в Республике Узбекистан, их права и обязанности, а также роль в обеспечении безопасности на дорогах. Анализируются правовые требования к водителям, пешеходам и пассажирам, а также меры ответственности и профилактики нарушений.

Ключевые слова: дорожное движение, участники, водитель, пешеход, пассажир, безопасность, законодательство

Annotation: This article examines the responsibilities of road traffic participants in the Republic of Uzbekistan, their rights and obligations, and their role in ensuring road safety. Legal requirements imposed on drivers, pedestrians, and passengers are analyzed, including accountability and preventive measures for violations.

Keywords: road traffic, participants, driver, pedestrian, passenger, safety, legislation

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash, fuqarolarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish bilan chambarchas bog'liqdir. Yo'l-transport hodisalari ko'plab insoniy va iqtisodiy yo'qotishlarga sabab bo'lishi

mumkinligi sababli, ushbu sohadagi ishtirokchilarning vazifalarini aniq belgilash va tartibga solish har qachongidan ham dolzarbdir.

O'zbekiston Respublikasida yo'l harakati ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari 1997-yil 10-dekabrda qabul qilingan **"Yo'l harakati to'g'risida"gi Qonun**, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 15-noyabrda 526-son qarori bilan tasdiqlangan **"Yo'l harakati qoidalarini"** hamda Ichki ishlar vazirligining normativ hujjatlari asosida tartibga solinadi. Ushbu huquqiy asoslar har bir ishtirokchining – haydovchi, piyoda va yo'lovchining – yo'l harakatida tutgan o'rni va javobgarligini belgilab beradi.

Qonunchilikka muvofiq, yo'l harakati ishtirokchilari nafaqat o'z huquqlaridan foydalanishi, balki o'z majburiyatlarini ham qat'iy bajarmog'i lozim. Xususan, har bir fuqaro yo'l harakati qoidalariga rioya qilish, o'zining va atrofdagilarning xavfsizligini ta'minlash, shuningdek, davlat tomonidan belgilangan tartiblarni hurmat qilish majburiyatiga ega.

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida yo'l harakati ishtirokchilarining vazifalari, ularning amaldagi qonunchilikdagi o'rni va bu borada mavjud muammolar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, harakat ishtirokchilarining ijtimoiy javobgarligi va bu sohada samaradorlikni oshirishga doir takliflar keltiriladi.

1. Haydovchining yo'l harakatidagi vazifalari

Haydovchi yo'l harakatining eng faol va javobgar ishtirokchilaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining "Yo'l harakati to'g'risida"gi Qonuniga binoan, haydovchi — transport vositasini boshqaruvchi, uni harakatga keltiruvchi shaxs bo'lib, yo'l harakatining asosiy tartib-intizomini saqlovchi hisoblanadi.

Haydovchining asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- Transport vositasini texnik soz holatda boshqarish;
- Yo'l harakati qoidalariga to'liq rioya qilish;
- Piyodalar, yo'lovchilar va boshqa haydovchilarning xavfsizligini ta'minlash;
- Davlat tomonidan belgilangan yo'l belgilariga va chiroqlarga amal qilish;

- Spirtli ichimliklar yoki giyohvandlik moddalari ta'sirida transport boshqarmaslik.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga muvofiq, haydovchining har qanday qo'pol harakati yoki qoidabuzarlighi ma'muriy yoki jinoiy javobgarlikka sabab bo'lishi mumkin.

2. Piyodaning yo'l harakatidagi vazifalari

Piyoda yo'l harakatining passiv ishtirokchisi bo'lishiga qaramay, u ham qonunchilik asosida belgilangan qoidalar doirasida harakatlanishi shart. Piyodalar uchun yo'l harakati qoidalarining alohida bo'limi ajratilgan bo'lib, unda quyidagi asosiy majburiyatlar ko'rsatilgan:

- Faqat piyodalar yo'lagidan yoki belgilangan o'tish joylaridan foydalanish;
- Svetofor yoki yo'l nazoratchilari ishoralariga rioya qilish;
- Harakatlanayotgan transport vositalari oldidan to'satdan chiqmaslik;
- Bolalar, keksa yoshdagilar va nogironlarga yo'l harakatida yordam ko'rsatish.

Aksariyat yo'l-transport hodisalari piyodalarning o'zboshimchalik bilan yo'lga chiqishi yoki e'tiborsizligi sababli yuzaga kelayotgani statistik ma'lumotlar orqali tasdiqlangan.

3. Yo'lovchining yo'l harakatidagi vazifalari

Yo'lovchi — transport vositasida harakatlanayotgan, lekin uni boshqarmaydigan shaxs hisoblanadi. Qonunchilikka ko'ra, yo'lovchi ham yo'l harakati ishtirokchisi sifatida o'ziga xos vazifalarga ega:

- Transport vositasiga xavfsiz tarzda chiqish va tushish;
- Haydovchini chalg'itmaslik, uning e'tiborini bo'lmaslik;
- Favqulodda vaziyatlarda haydovchining ko'rsatmalariga amal qilish;
- Avtobus, yo'lovchi tashuvchi transportlarda belgilangan tartibga rioya qilish (masalan, o'rindiqlarda o'tirish, xavfsizlik kamarlaridan foydalanish);
- Yo'lovchi transportda o'z harakatlari orqali boshqa yo'lovchilar yoki piyodalarning xavfsizligiga xavf tug'dirmasligi lozim.

Shu bilan birga, yo'lovchi ham qoidalarini buzgan taqdirda javobgarlikka tortilishi mumkin. Masalan, transport vositasidan harakat vaqtida tushish, yo'ldan chiqib ketish yoki haydovchiga qarshilik ko'rsatish holatlari jinoyat va ma'muriy javobgarlikni keltirib chiqaradi.

O'zbekistonda yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash borasida bir qator institutsional va normativ-huquqiy islohotlar amalga oshirilgan bo'lishiga qaramay, yo'l-transport hodisalari soni va ularning oqibatlari jamiyatda haligacha dolzarb muammo bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Yo'l harakati xavfsizligi xizmati ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi yillarda yo'l-transport hodisalari soni barqaror yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Jumladan, 2024-yilda mamlakat bo'ylab **20 000 dan ortiq YTH** qayd etilgan bo'lib, ularning asosiy sabablari quyidagilardir:

- **Haydovchilar tomonidan qoidalarini buzish** — 60% dan ortiq holatlarda YTHlar aynan haydovchilarning tezlikni oshirishi, svetofor talablarini buzishi yoki mast holda rulga o'tirishi sababli sodir bo'lgan;
- **Piyodalarning noto'g'ri harakati** — 25% holatlarda piyodalar belgilangan joydan tashqari o'tishga uringan yoki svetoforga amal qilmagan;
- **Yo'lovchilarning xavfsizlik kamaridan foydalanmasligi** va transport vositalarida o'zini noto'g'ri tutishi ba'zi og'ir oqibatli hodisalarga sabab bo'lgan.

Shuningdek, hududlar kesimida tahlil qilinganda, yo'l harakati madaniyatining pastligi ko'proq aholi zich joylashgan viloyatlar — Toshkent shahri, Farg'ona vodiysi hamda Qashqadaryo va Samarqand viloyatlarida kuzatilmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab haydovchilar yo'l harakati qoidalarini to'liq o'zlashtirmagan holda haydovchilik guvohnomasiga ega bo'lgan. Piyodalar esa maktabgacha va maktab ta'limi tizimida yo'l madaniyati bo'yicha yetarlicha bilimga ega emas.

Ayni vaqtda, hukumat tomonidan **2023–2025 yillarda yo‘l harakati xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha Milliy Dastur** ishlab chiqilgan bo‘lib, uning doirasida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda:

- Yo‘l belgilarini standartlashtirish va zamonaviylashtirish;
- Video nazorat tizimlarini kengaytirish;
- Yo‘l madaniyati bo‘yicha ommaviy axborot kampaniyalari;
- Ta’lim tizimida maxsus darslar va o‘quv kurslarini joriy etish.

Biroq, bu choralarning samaradorligi to‘liq bo‘lishi uchun har bir yo‘l harakati ishtirokchisining individual javobgarligi va ongli ishtiroki zarurdir.

Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida yo‘l harakati ishtirokchilarining — haydovchi, piyoda va yo‘lovchilarning — qonunchilikda belgilangan vazifalari, ular zimmasidagi javobgarlik va amaliy holatlar tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yo‘l harakati ishtirokchilarining har biri yo‘l xavfsizligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Afsuski, ba’zi hollarda qoidabuzarliklar, e’tiborsizlik va bilim yetishmovchiligi yo‘l-transport hodisalariga olib kelmoqda.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. **Haydovchilar malakasini oshirish** bo‘yicha sertifikatlash tizimining sifati oshirilsin; qayta o‘qitish va test tizimlari takomillashtirilsin.
2. **Maktab va maktabgacha ta’limda “yo‘l madaniyati” bo‘yicha maxsus darslar** joriy etilsin.
3. **Piyodalarga oid nazorat kuchaytirilsin**, ularning qoidalarni buzish holatlari uchun ogohlantirishdan tashqari, profilaktika ishlari kengaytirilsin.
4. **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanib**, avtomatik jarima tizimlari keng joriy qilinsin.
5. OAV orqali **harakat ishtirokchilari uchun ijtimoiy roliklar, suhbatlar va ma’rifiy chiqishlar** soni ko‘paytirilsin.
6. Har yili **“Yo‘l harakati madaniyati oyligi”** respublika miqyosida o‘tkazilib, unda barcha qatlam vakillari ishtirok etishi ta'minlansin.

Yo'l harakati – bu harakat madaniyati, ijtimoiy ong va qonunlarga hurmat ifodasidir. Har bir fuqaroning mas'uliyatli yondashuvi orqaligina biz yo'llarda xavfsiz, madaniyatli va barqaror hayot tarzini qaror toptira olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Yo'l harakati to'g'risida"gi Qonuni. – 1997-yil, 10-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 15-noyabrdagi 526-son qarori "Yo'l harakati qoidalari to'g'risida".
3. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks. – Toshkent: Adolat, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Yo'l harakati xavfsizligi bosh boshqarmasi statistik byulletenlari, 2024-yil.
5. To'xtayev B. "Yo'l harakati madaniyati: muammolar va yechimlar". – "Huquq va jamiyat" jurnali, 2023-yil, №2.
6. Milliy axborot agentligi (uza.uz) materiallari: "Yo'l-transport hodisalari soni va tahlili", 2024-yil.
7. "2023–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha Milliy Dastur". – rasmiy hukumat portali.